

В І Д Г У К

офіційного опонента на кандидатську дисертацію Назара Максима Миколайовича за темою “Інтернет-спілкування як чинник особистісних змін у юнацькому віці” (Київ, 2010. – 396 с. машинопису), що подана для захисту спеціалізованій вченій раді К 26.453.02 в Інституті психології ім. Г.С. Костюка НАПН України:
автореферат дисертації (Київ, 2010. – 18 с.)

Дисертація Назара Максима Миколайовича “Інтернет-спілкування як чинник особистісних змін у юнацькому віці” присвячена нагальній проблемі вияву і профілактики негативних та посилення позитивних особистісних змін молоді, представники якої, перебуваючи у вищому навчальному закладі, активно використовують комп’ютерні технології. Враховуючи те, що користування мережею Інтернет здатне здійснювати різноплановий, багатогранний, часто суперечливий вплив на зміни психологічних особливостей особистості в юнацькому віці, зокрема студента – людини, яка проходить свій етап навчання у вищому навчальному закладі та по його завершенню готується до вступу у доросле життя як повноцінний суб’єкт праці та ефективний член суспільства, іноді призводячи, з одного боку, до розвитку та посилення інтернет-залежності, агресивності, депресивності, з іншого – до інтенсифікації процесів самоактуалізації, самопізнання, творчого розвитку особистості та продуктивного самоствердження за рахунок самого себе, можна відзначити, що актуальність теми роботи не викликає жодних сумнівів.

Актуальність дисертації ще й у тому, що Максим Миколайович вперше теоретично й експериментальне розкрив психологічний зміст інтернет-спілкування як чинника особистісних змін у юнацькому віці, встановив характеристику змін психологічних особливостей особистості у юнацькому віці в процесі інтернет-спілкування, створив психологічно обґрунтовані можливості прикладного використання інтернет-спілкування та інтернет-сайтів з метою організації психологічного впливу на особистісні утворення користувачів,

зокрема студентів вищих навчальних закладів.

Можна передбачити, що розроблені в роботі інтернет-тренінги, спрямовані на нейтралізацію певних психологічних особливостей постійних користувачів інтернет-сайтів, а також на підвищення їхньої самоактуалізації, креативності, комунікативності, будуть використовуватися спеціалістами-психологами при проведенні відповідної дистанційної групової роботи.

У процесі дослідження М.М. Назар системно використав як метод теоретичного аналізу, так і емпіричні методи – тестування, опитування, анкетування, метод «подовжніх» і «поперечних» зрізів, констатувальний і психолого-педагогічний формувальний експерименти, а також прийоми математичної статистики. Статистичний аналіз результатів здійснювався за допомогою статистичної програми SPSS і електронних таблиць Excel. Внаслідок теоретичного аналізу і емпіричного дослідження дисертант приходив до закономірного висновку, що оскільки користування інтернет-сайтами, які створені та адмініструються їхніми авторами, та інтернет-спілкування певним чином психологічно впливають на користувачів (особливо постійних) цих інтернет-сайтів, то такий вплив може посилювати або послаблювати ті чи інші психологічні особливості особистості відповідних користувачів, а саме інтернет-залежність, агресивність, депресивність та самоактуалізацію.

У роботі якісно, ґрунтовно побудований констатуючий експеримент, що здійснювався з використанням електронних технологій, а його процедури первинної обробки даних були повністю автоматизованими. Для дослідження впливу інтернет-спілкування на особистість користувачів мережі Інтернет були вдало обрані показники поширених особистісних змін: інтернет-залежність, агресивність, депресивність та самоактуалізація. Констатувальна частина емпіричного дослідження складалася з п'яти етапів, або «зрізів», спрямованих на виявленні наявності чи відсутності кореляцій між показниками рівнів інтернет-залежності, агресивності, депресивності та самоактуалізації, для чого отримані дані всебічно аналізувалися з допомогою методів математичної статистики. В

результаті оброблення одержаних даних М. М. Назаром були встановлені значимі кореляції між психологічними особливостями авторів інтернет-сайтів та психологічними особливостями досліджуваних, які є постійними користувачами цих інтернет-сайтів.

Дисертант вдало, конструктивно організував і провів формувальний експеримент, що ґрунтувався на створенні відповідного методичного комплексу, спрямованого на оптимізацію інтернет-залежності, агресивності, депресивності та актуалізацію процесів самоактуалізації, на використанні відомих програм і методів групової роботи, а також на досвіді автора у проведенні дистанційних тренінгів у мережі Інтернет. До сильних сторін формувального дослідження слід додати інтегративний, системний підхід у розробці змісту методичного забезпечення програми інтернет-тренінгів, що складалася з комплексів психологічних вправ, таких як самоаналіз, саморефлексія, аналіз характерних життєвих ситуацій, індивідуальне саморозкриття, зняття м'язових зажимів і блокувань, психофізична релаксація з використанням комп'ютерного аудіозапису інструкції, психофізична саморегуляція, аутогенне тренування, рольове програвання характерних життєвих ситуацій, активне слухання, емоційна дисоціація та асоціювання, арт-терапія, індивідуальний «мозковий штурм» тощо. Потрібно відмітити, що в процесі дослідження та виявлення продуктивності інтернет-тренінгів М. М. Назар ґрунтовно проаналізував отримані дані також за критерієм тематичної спрямованості інтернет-сайтів досліджуваних авторів, включаючи до аналізу комерційні, «комп'ютерні», музичні, політичні інтернет-сайти, а також інтернет-сайт з ролевих ігор.

Дисертант експериментально доводить, що в результаті здійсненого порівняльного аналізу показників експериментальної і контрольної (постійні користувачі інтернет-сайтів, які не брали участі у формувальному експерименті) груп можна аргументовано стверджувати про існування істотних змін показників у експериментальної групи і майже про повну відсутність таких змін у контрольної групи. М. М. Назар наголошує на тому, і з цим не можна не

погодитися, що інтернет-тренінги виступають продуктивним чинником змін психологічних особливостей представників юнацького віку.

Важливою складовою роботи виступають додатки, в яких зручно систематизовано матеріал за тематичним принципом (всього налічується 10 додатків). Нарешті, робота якісно збагачена та унаочнена 37 таблицями і 71 малюнком.

У висновках дослідження сформульовані головні результати проведеної роботи. Тут автор підбиває підсумки здійсненого дослідження, результати якого підтверджують висунуті гіпотези, а також окреслює практичні рекомендації і перспективи подальших досліджень за порушеною проблемою.

Робота М. М. Назара має струнку, глибоко продуману структуру. Окрім вступу, в якому наявні всі необхідні реквізити (актуальність, об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, завдання, теоретико-методологічна основа дослідження, методи дослідження, організація та експериментальна база дослідження, вірогідність та надійність, наукова новизна роботи, її теоретичне і практичне значення, апробація та впровадження результатів дослідження тощо) і висновків, дисертація включає ще три розділи: «Психологічна характеристика мережі Інтернет в контексті впливу на її користувачів», «Методи і результати дослідження інтернет-спілкування як чинника особистісних змін», «Інтернет-тренінг як чинник змін психологічних особливостей», а також додатки. Досліджуючи зв'язок між психологічними особливостями особистості авторів інтернет-сайтів та психологічними особливостями студентів, які є постійними користувачами відповідних інтернет-сайтів, описуючи хід і зміст констатувального, формуючого експериментів та аналізуючи результати експериментальної роботи, дисертант виявив себе як сформований науковець, здатний на аргументовані узагальнення, проявив творчий підхід до проблем розкриття функції інтернет-спілкування як чинника особистісних змін у юнацькому віці, до визначення зв'язку між психологічними особливостями осіб, які створюють і адмініструють інтернет-сайти, здійснюють інтернет-спілкування

з користувачами останніх, та психологічними особливостями користувачів мережевого простору.

Відзначаючи достатньо високий науковий рівень дисертації, ми хотіли б висловити окремі міркування, які, на нашу думку, поліпшили б якість роботи:

1) необхідні більш комплексні висновки щодо продуктивності інтернет-тренінгів, зокрема слід проаналізувати їхню продуктивність не тільки як окремого і незалежного методу психологічного впливу, але і в комплексі з іншими методами, такими як очні тренінги, очне і дистанційне психологічне консультування. Можемо припустити, що в такому разі деякі з отриманих результатів, наприклад щодо використання інтернет-тренінгів для оптимізації показників депресивності, могли б бути скоректовані;

2) вважаємо за доцільне зробити у роботі наголос на необхідності розробки у майбутньому проблеми дослідження психологічної організації змісту інтернет-сайтів, її перспектив і напрямків, як необхідної складової впливу особистісних особливостей авторів інтернет-сайтів на особистісні особливості їхніх користувачів;

3) дисертація укомплектована десятьма додатками, що займають 171 сторінку. Бажано надати зміст додатків у більш компактній формі, зокрема можна не наводити повний текст у деяких методик дослідження та опустити певні «сирі» дані.

Однак наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки, якої заслуговує рецензована дисертація. Робота Максима Миколайовича Назара має теоретичне й практичне значення, її тема є дуже актуальною, дослідження характеризується вдалою організацією та ґрунтовним здійсненням. Таким чином, і за важливістю поставлених завдань, і за тим внеском, який робить ця дисертація у загальний стан сучасної української психології, і за тією перспективою, яку вона відкриває для майбутніх дослідників окреслених в роботі проблем, дисертація Назара М. М. «Інтернет-спілкування як чинник особистісних змін у юнацькому віці» цілком заслуговує того, аби рекомендувати спеціалізованій

вченій раді К 26.453.02 присудити їй автору науковий ступінь кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна і вікова психологія.

Автореферат і дев'ять публікацій з проблем дисертації М. М. Назара повністю відповідають основним результатам аналізу, узагальнень і висновків, зробленим у поданому для захисту дослідженні.

Офіційний опонент –

доктор психологічних наук, професор

Максименко Ю. Б.